

REFLEKSIVNO ISHODIŠTE IDILIČKOG PJESNIŠTVA JOSEPHA SCHNEIDERA

Nada Bulić

Sveučilište u Zadru
Odjel za klasičnu filologiju
nbulic@unizdr.hr

UDK 821.124(450).09Schneider, J.
<https://doi.org/10.34075/cs.60.2.1>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 4/2024

Sažetak

Ovaj se rad bavi „Idilama“ iz zbirke „*Carminum libri octo*“ autora Josepha Schneidera čiji je književni opus gotovo sasvim nepoznat kulturnoj i znanstvenoj javnosti. Njegovo idiličko pjesništvo do sada nije bilo predmetom znanstvenih istraživanja. Zbirka, u kojoj su okupljene ode, idile, epistole, elegije i prigodnice, objavljena je u Trstu 1878. godine. U središtu je pjesnikova promišljanja smrt shvaćena kao univerzalna dominantna sveprožimljuća sila. Binarne opozicije *civis - colonus* i *urbs antiqua - urbs nova* pokazuju se kao strukturni misaoni nositelji Schneiderova idiličkog pjesništva. Misaono se ishodište iščitava kroz kršćansku matricu pjesnikova identiteta književno oblikovanu antičkom literarnom tradicijom. Schneiderov heksametar pokazuje versifikatorske modele najvećih antičkih pjesnika. Zaogrnu-te u antičko književno ruho, Schneiderove „Idile“ simbolički predstav-ljaju mjesto kontemplacije i povratka Bogu.

Ključne riječi: Joseph Schneider, Idile, ekloge, oponiranje motiv-skih parova, Vergilije, antička literarna tradicija

UVOD

Colloquia haec sacra, quibus vitae christianae innocentia des-cribitur, non inepte Idyllia mihi liceat appellare - ovom natuknicom uz naslov 6. knjige zbirke pjesama pod naslovom *Carmina* njezin autor Joseph Schneider (1812. - 1884.)¹ određuje ove pjesme kao *colloquia*

¹ Josef Schneider (Trst, 24. srpnja 1812. – Trst, 20. listopada 1884.), svećenik i profesor teologije. Pohađao je sjemenište u Gorici, bio đakon u Beču, a potom je zaređen za svećenika. Pohađao je tada poznati tršćanski Frintaneum, a u Salzburgu je 1840. stekao doktorat iz teologije. Predavao je crkvenu povijest i pravo te bio dekan teološkog fakulteta u razdoblju od 1842. do 1848. godine. Povratkom u Trst postaje kanonikom skolastikom u katedrali sv. Justa i pre-davač u tršćanskom sjemeništu. Bio je prepošt kaptola i predsjednik dijecezan-

sacra dajući im time i posebno mjesto unutar svoje zbirke. S jedne strane njegove idile opisuju ideal kršćanskog života sadržan u kršćanskim vrlinama koje sam naslov *Idyllia* prikladno podražava, a s druge je riječ o antičkoj književnoj formi omiljenoj i u kasnijim vremenima,² između ostalog zahvaljujući proročkoj dimenziji Vergilijeve četvrte ekloge u kojoj pjesnik, obraćajući se Lucini, najavljuje rođenje dječaka koji će promijeniti svijet i s kojim će doći do kraja željezno i početi zlatno doba.³ Premda Vergilije izrijeком ne kazuje komu posvećuje svoje stihove, kršćani su u njima uvijek rado vidjeli dolazak Krista Spasitelja koji se i historijski zbilo u Vergiliju bliskoj budućnosti, pa se Vergilija doživljavalo kao sponu dviju tradicija, kao pjesnika - proroka na razmeđu stare i nove ere. Upravo na tom poetskom i misaonom susretu dvaju svjetova, pretkršćanskog i kršćanskog, svoje idiličko pjesništvo razvija i Joseph Schneider. Upućenima u crkvenu povijest poznat je uglavnom samo po teološkim raspravama, dok je njegovo književno djelovanje zapostavljeno i gotovo sasvim nepoznato kulturnoj javnosti. Njegovim književnim radom dosad su se bavili samo Bulić i Matan.⁴ Već kratak pogled

skog crkvenog suda. Nakon smrti biskupa Legata kao kaptolski vikar upravljao je biskupijom do dolaska novog biskupa Jurja Dobrile. Više o Schneiderovoj biografiji vidi: Tomaš Simčić, Diocesi di Trieste, *Il Frintaneum di Vienna e gli alunni del Litorale Austriaco (1816-1918)*, Istituto di storia sociale e religiosa di Gorizia, Gorizia, 2010., 73-74.

² „In sé e per sé 'idillio' è parola d'origine greca, che significa semplicemente 'componimento poetico' (da *eîdos*, 'immaginazione'): ma che, in pratica, passò a definire esclusivamente componimenti poetici di carattere campestre e pastorale. Famosi, da questo punto di vista, gli *Idilli* di Teocrito, poeta siracusano del IV-III secolo a. C., che fecero da modello alle *Bucoliche* di Virgilio e furono tenuti presenti da tutti i poeti pastorali e arcadici moderni (Sannazaro, Guarini, ecc.).“ Alberto Asor Rosa, *Storia europea della letteratura italiana, II. Dalla decadenza al Risorgimento, Piccola Biblioteca Einaudi*, Torino, 2009., 569. O „idealnom“ u tradiciji pastoralne književnosti vidi: Renato Poggioli, *The Oaten Flute: Essays on Pastoral Poetry and the Pastoral Ideal*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1975.

³ *Publius Vergilius Maro, Eclogae, IV, 8-10: tu modo nascenti puero, quo ferre a primum / desinet ac toto surget gens aurea mundo, / casta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.*

⁴ Nada Bulić i Ante Matan, Josephi Schneider „Carminum libri octo“. La Mors, componente essenziale dell'espressione poetica di Joseph Schneider, *Annales-Anali za Istrske in Mediteranske Studije-Series Historia et Sociologia*, 31 (2021.) 3, 465-474. Rad nastoji pridonijeti poznavanju književnog djelovanja Josepha Schneidera. Vodimo se uz ostalo i Newmanovom mišlju iz *Eseja o razvitku kršćanskog nauka* kako je kršćanstvo dovoljno dugo u svijetu da bi samo po sebi opravdalo naše bavljenje njime kao činjenicom u svjetskoj povijesti. Vidi: Šimo Šokčević, John Henry Newman o razvitku kršćanskog nauka. Suvremene poteškoće u razumijevanju razvitka kršćanskog nauka uslijed komodifikacije materije, *Bogoslovska smotra*, 90 (2020.) 4, 777-797.

na njegovu biografiju upućuje na visoku razinu naobrazbe, očekivanu od osobe koja je obnašala istaknute dužnosti dekana teološkog fakulteta i predsjednika dijecezanskog crkvenog suda, predavača katehetike, homiletike i biblijske egzegeze.

Svoje književne aspiracije pokazao je u zasad jedinjoj poznatoj, ali vrlo opsežnoj zbirci pjesama na latinskom jeziku *Carminum libri octo* objavljenoj 1878. godine u Trstu u kojoj je svoje pjesničko nadahnuće spregnuo formom uobličivši ga u ode, idile, epistole, elegije i prigodnice.⁵ Neraskidiva veza između Schneiderovog svećeničko-pastoralnog i književnog pjesničkog rada ima duboke korijene u kršćanskoj literarnoj tradiciji, a možemo je ilustrirati usporednicom sa Župarićevim⁶ prikazom Sedulijeva pjesničkog i apologetskog djelovanja za kojeg autor kaže da se poezijom služi: „jer mu se činilo da ljudi nerado čitaju prozna djela, a stih je puno privlačniji, čita se i više puta i bolje se pamti”.⁷ Koristeći se nadalje Sedulijevom argumentacijom,⁸ obrazlaže: „ako su se pogani koristili pjesničkim umijećem da pjevaju o svojim književnim fikcijama, zašto bi on (pjesnik) trebao šutjeti o čudesnim djelima Spasitelja? Ta i kralj David u Starom zavjetu svirao je liru od deset žica i stajao pred Gospodinom prepun poštovanja.”⁹ Ova bi se argumentacija, a šire uzevši i utjecaj latinske pjesničke produkcije kasne antike koja u najnovije vrijeme privlači znanstvenu pozornost,¹⁰ mogla primijeniti na cjelokupnu kršćansku pjesničku tradiciju kojoj pripada i Joseph Schneider.

⁵ Zbirka je podijeljena na osam „knjiga“ (*libri*) koje obuhvaćaju 468 stranica. Sadrži predgovor, zatim 130 oda u različitim metrima (u sapfičkoj strofi, 2. asklepijadskoj strofi, daktilsko-jampskoj epodi, hiponakteju, 2. arhiloškoj strofi, asklepijadskoj strofi, elegijskom distihu, kao i distihu koji tvore jedan manji asklepijadej i glikonej), 19 idila, dvije epistole i elegije te prigodnice u čast pape Pija IX. i biskupa Bartolomeja Legata. Više o organizaciji građe vidi: Nada Bulić i Ante Matan, Josephi Schneider „*Carminum libri octo*“ La Mors, componente essenziali dell'espressione poetica di Joseph Schneider, *Annales-Anali za Istrske in Mediteranske Studije-Series Historia et Sociologia*, 31 (2021.) 3, 465-474.

⁶ Drago Župarić, *Kršćanski latinisti*, Katolički bogoslovni fakultet Zagreb: Glas Koncila, Sarajevo – Zagreb, 2016. Dajući pregled kršćanskih autora koji su pisali latinskim jezikom, autor obraća pozornost i na praksu pjevanja i općenito ritmiziranja riječi kod pojedinih pisaca naglašavajući pri tom one u čijim se djelima zrcali klasična književnost.

⁷ Drago Župarić, *Kršćanski latinisti*, Katolički bogoslovni fakultet Zagreb: Glas Koncila, Sarajevo – Zagreb, 2016., 155.

⁸ Usp. Johann Huemer, *Sedulii opera omnia, accedunt excerpta ex Remigii Expositione in Sedulii Paschale carmen*, Wien, 1885.

⁹ Drago Župarić, *Kršćanski latinisti*, Katolički bogoslovni fakultet Zagreb: Glas Koncila, Sarajevo – Zagreb, 2016., 156.

¹⁰ „A gratifying amount of scholarly attention has been paid in the last decades to the late antiquity, a historical period that used to be dismissed as „decadent“

Iako skromnog naslova *Carmina (Pjesme)* ova opsežna zbirka pjesama pokazuje da se autor ogledao u velikom broju antičkih lirskih metara i strofa. U versifikacijskom smislu to je pothvat usporediv s pjesničkom manirom i dosezima aleksandrinaca na koji se ni mnogi antički autori, izuzev ponajboljih rimskih klasičnih pjesnika, nisu u svoje vrijeme odvažili. U takvim se metričkim okvirima u ovoj Schneiderovoj zbirci nižu motivi smrti, oluja, grijeha, Crkve, neba, svetaca, križa, Krista, groblja, Nebeske Majke i slični u kojima se odražava pjesnikov kršćanski svjetonazorski koncept.¹¹ Prepletanjem motiva, njihovim uparivanjem i perpetuiranjem ostvaruje se hod kojim pjesnik oslikava život kao privremenu prisutnost u materijalnom svijetu obilježenu patnjom i prolaznošću. Komplementiranje i oponiranje motivskih parova, kako ćemo kasnije vidjeti, strukturna je misaona okosnica Schneiderova idiličkog pjesništva. U ovom se radu posebno bavimo pjesmama okupljenima u 6. i 7. knjizi zbirke pod naslovom *Idile*. Schneider je u ovoj književnoj vrsti, kako će u radu biti pokazano, kršćanski sadržaj zao grnuo u antičko ruho.

1. SCHNEIDEROVE IDILE I ANTIČKA KNJIŽEVNA TRADICIJA

U povijesti književnosti cijeli je niz studija i rasprava posvećen pitanju određenja pojmova idilično i pastoralno.¹² Taj je zadatak uvelike otežan kompleksnošću predmeta, njegovom alegorijskom

but has lately come to be seen as a dynamic time well worth studying for its own sake, not simply as a postscript to the classical period or as a preface to the Middle Ages. It was also a time particularly favorable for the production of Latin poetry." Carl Springer, *Sedulius, The Pascal Songs and Hymns*, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2013., xiii. Također vidi: Alan Cameron, *Poetry and Literary Culture in Late Antiquity, Approaching Late Antiquity: The Transformation from Early to Late Empire*, Oxford, 2004., 327-354.

¹¹ Nada Bulić i Ante Matan, Josephi Schneider „Carminum libri octo“. La Mors, componente essenziale dell'espressione poetica di Joseph Schneider, *Annales-Anali za Istrske in Mediteranske Studije-Series Historia et Sociologia*, 31 (2021.) 3, 465-474.

¹² „Terminološke zbrke oko sinonimne uporabe pastorale i bukolike, pa često i ekloge (Vergilije je svoje pastoralne pjesme ili ekloge nazvao *Bukolike*), svjesni su i oni koji nisu ulazili u kompleksnija razmatranja pastoralne tradicije. Zahvaljujući naslovu koji je Teokrit dao svojim eklogama, *Idile*, dodatan problem bilo je i shvaćanje pojma idile, odnosno davanje odgovora na pitanje je li sve što je idilično ujedno i pastoralno i trebaju li sve pastorale biti i idilične. Riječ je, dakle, o pojmovima koji se vrlo često pojašnjavaju jedni pomoću drugih, koji jedni na druge upućuju i koji se u mnogo čemu značenjski preklapaju, ali i razlikuju.“ Lidija Ban Matovac, *Pastoralna lirika na hrvatskom jeziku u Dubrovniku 16. i 17. stoljeća*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018., 10.

naravi i vezama s mitološkim i ritualnim. I premda nas ovo posljednje vodi u još uvijek nerazgrnutu mitsku prošlost, neki suvremeni tumači opisuju pastoralu početnim koracima pjesnikovanja na putu k opjevavanju epskoga,¹³ držeći epsko krunom pjesničkog stvaranja. S te se pozicije, međutim, gubi iz vida u osnovi potpuno različit djelokrug pastoralnog i epskog, kao i činjenica da se nasljeđivanje žanra u vremenskom tijeku zbiva izvan njegovog ishodišnog životnog, svjetonazorskog i imaginativnog prostora. Vergilijevi stihovi „(...) Kinćanin mene / Za uho primi i reče: ‘pastiru, Titire, treba / Pasti debele ovce i lake pjevati pjesme’”¹⁴ pokazuju da se pjesnik poziva na autoritet vrhovnog boga umjetnosti Apolona čija direktna naredba daje legitimitet i status idiličkom pjesništvu.¹⁵ Zbog povijesnog tijeka izgubilo se antičko poimanje i utemeljenje idile koje, nestankom historijskih okolnosti koje su ga konstruirale, više nikada u povijesti nije restaurirano niti je to bilo moguće. Iz tog razloga ni procvat ni dosezi pastoralne književnosti u kasnijim vremenima, primjerice u renesansi, koji se odvijao na razini popularnosti ili uspjeha pojedinih književnih postupaka, nije u svojoj biti i efektu na interpretativnoj razini usporediv s antičkim.

U pjesničkim oblicima starih književnosti nalazimo idilične scene od najstarijih vremena, čvrsto ukorijenjene u narodnim običajima i anonimnom narodnom stvaralaštvu, vezane uz poslove bitne za život zajednice ili uz bogoslužje. Tako je pjesma općenito, a uz to i ona prožeta idiličnim elementima naslijeđenima iz starozavjetnih pjesničkih oblika, imala „značajno mjesto i u životu kršćanske zajednice od samih početaka”.¹⁶

¹³ *The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome*, Oxford University Press, Oxford 2010., 391-394. Sub voce: „Pastoral”.

¹⁴ *Publius Vergilius Maro, Eclogae*, VI, 3-8: ... *Cynthius aurem / uellit et admonuit: „pastorem, Tityre, pinguis / pascere oportet ouis, deductum dicere carmen.”* Ovdje treba podsjetiti da je Kinćanin (*Cynthius*) pridjevnik Apolonov.

¹⁵ Nasuprot tom Ban Matovac interpretirajući ove Vergilijeve stihove, ne uzima u obzir da se pjesnik poziva na autoritet boga Apolona i smatra da Vergilije ne daje pastirskoj pjesmi osobitu težinu. (Lidija Ban Matovac, *Pastoralna lirika na hrvatskom jeziku u Dubrovniku 16. i 17. stoljeća*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018., 9.)

¹⁶ „Pjesma i pjevanje našli su mjesto u životu kršćanske zajednice odmah od početka. U najranije doba to je bilo povezano s onovremenim židovskim tradicijama i u uskoj oslonjenosti na starozavjetne pjesničke oblike i običaje unutar židovskog sinagogalnog bogoslužja. Kršćanstvo je od židovstva preuzelo pjevanje psalama i kantika (oda). Iz Pavlovih se poslanica jasno vidi koliko su pjesme imale veliku vrijednost u religioznom životu nove zajednice... U Jak. se kaže: “Pati li tko među vama? Neka moli. Je li tko radostan? Neka pjeva hvalospjeve (*psalleto*).” (Jak. 5, 13) Pjesma je, prema tome, imala mjesta u službenom bogoslužju, ali je pratila i pojedinca u njegovim životnim situacijama.” Tomislav Janko

Međutim, u žanrovskom smislu, idila se kao književna vrsta profilirala u antičkoj starini i po formi i po sadržaju. U grčkoj i rimskoj književnosti daktilskim se heksametrom opisuju krajolici prožeti božanski duhom i prisutnošću. Tim krajolicima prolaze pastiri koji napasaju svoja stada po livadama i hladovitim šumarcima uz žubor vode i zvuk svirala. Često se u obliku dijaloga pastiri nadmeću u pjevanju, skladaju umilne pjesme u kojima se odražavaju zanos ljubavi ili tužne stvarnosti.

Ti će elementi u književnoj tradiciji postati prepoznatljive sastavnice pastoralne književnosti. Pjesnička ostvarenja najboljih antičkih idiličara Teokrita i Vergilija služila su stoljećima kao književno-umjetnički uzor kasnijim pjesnicima, a i danas mogu izdržati teret rigidne književne kritike. Štoviše, najuspjeliji dijelovi ukupnog Vergilijevog pjesništva slike su italjskih polja i života seljaka i predstavljaju svijetlo naslijeđe svjetske književnosti.¹⁷ Ne čudi stoga što se njegov utjecaj, ali i utjecaj drugih antičkih pisaca, a ovdje mislimo na romanopisce Longa, Apuleja i Petronija, prepoznaje u tragovima i u idilama Josepha Schneidera.

Schneider pjeva svoje *Idile* u vrijeme kada je pastorala u književno-umjetničkom smislu već odavno nadiđen izraz,¹⁸ i kada nakon

Šagi-Bunić, *Povijest kršćanske literature, I. svezak: Patrologija: Od početka do sv. Ireneja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976., 225.

¹⁷ U uvodnoj studiji svog prijevoda Vergilijevih *Ekloga, Georgika* i *Eneide*, objavljenog u povodu 2000-godišnjice rođenja velikog pjesnika u želji da „naš narod dobije u ruke čitavoga Vergila“ naš istaknuti prevoditelj Tomo Maretić ocjenjuje: „Širom cijeloga djela nailazimo na epizode i slike, od kojih su neke krasne, kao npr. Pohvala Italije (II, 136-176). Svakom je italjskom rataru moralo zaigrati srce, kad je ono pročitao!... Te i još mnoge ljepote podaju djelu osobitu dražest. *Georgike* su najsavršeniji rad pjesnikov i pripadaju među najdragocjenije biserbe rimske poezije.“ Tomo Maretić, *Djela P. Vergila Marona. Ekloge, Georgike, Eneida*, Papir, Zagreb, 1994., 19-20.

¹⁸ U europskim književnostima u vrijeme renesanse, pod utjecajem talijanske književnosti, pastorala doživljava procvat koji se manifestira na tematsko-motivskoj razini podjednako kao i na razvoju pastoralno-dramskih oblika. Pod pritiskom sofisticiranog salonskog društva dolazi do značajnih promjena: „Ta promjena u pjesničko-scenskoj realizaciji pastoralnog svijeta nije se odigrala odjednom. Pobjedi učeno-odmjerenih i pomodnih arkadijskih odnosa pogodovao je cjelokupni pastoralni razvoj tijekom 17. stoljeća. U hrvatskoj književnosti poslije pastoralnog apogeja, tj. poslije Gundulićeve Dubravke u poeziji i u eklogama (npr. Dživo Bunić Vučić), a i u scenskom obliku (npr. Junije Palmotić) pastorala sve očitije postaje i ostaje samo konvencionalni okvir jedne škole, postaje manira sama sebi svrhom, literarni izraz bez stare stvarne ponesenosti. Pastoralna djela i pastoralni slojevi nakon Gundulića rezultat su svjesne želje da se ide jednim dobro poznatim i prokušanim putem, ali putem koji više ne otkriva čarobne nepoznate predjele ni ugođaje, niti je rezultat iskrenog oduševljenja, nego se taj put koristi sve više u svrhe da se na njemu pronađu pomodne osnove i forme.“ Rafo

scenskih vrhunaca funkcionira tek kao konvencionalni okvir sadržaja koji ima praktičnu svrhu. Izvan antičkog svijeta, a kad je riječ o scenskoj pastorali i izvan humanističko-renesansnog svijeta, kao da je presušio izvor njezine umjetničke ljepote. Tako i kod Schneidera u formi lišenoj prirodnosti nalazimo sadržaj kojem je cilj da poduči *iuvenes* i pridonese kršćanskom odgoju. Poučnom karakteru sadržaja odgovarala je stara dijaloška forma ekloge zbog njezinog scenskog potencijala, jer se prigodno, bez većih ambicija, mogla u propedeutičke svrhe uprizoriti. Klasicistički povratak antici vratio je eklogu njezinom izvornom obliku pastirskog razgovora, a Titir je suvereno vladajući predavaonicama od Oktavijanova vremena, pa tako i kod Schneidera, postao „jedan od ključeva evropske literarne tradicije“, kako je to Curtius nadahnuto primijetio.¹⁹ Na taj način pastoralni privid postignut naslijeđenom formom, uz pomoć lirskih uvodnih sličica u pojedine pjesme, služi Schneideru tek da privuče pozornost čitatelja i usmjeri je potom na temu koju obrađuje.

Nadalje, kako bi na očigledan način istaknuo povezanost s velikim literarnim prethodnicima, svojim je pastirima uz Titira Schneider nadjenao imena poznatih pastira iz antičke književnosti. Tradicionalna lica antičkih idila i bukolika (*Menalcas, Palaemon, Corydon, Alexis, Lycoris, Damoetas, Meliboeus, Mycon, Thyrsus, Chloris, Phyllis, Amaryllis, Leucothoe, Daphne i Nisus*) pastiri su koji kod Schneidera sjedeći uz kućno ognjište ili napasajući svoja stada razgovaraju o raznim temama: svakodnevicu i vremenskim prilikama, starosti i patnji, smrti i spasenju. Uz njih susrećemo i lica iz mitologije (*Daedalus, Aeacus, Cassiope, Nestor, Euphrosyne, Aegiale, Irene, Actaeon, Arethusia*), a u 7. knjizi i kršćanske tradicije (*Gemma, Flora, Paulina, Coelestina, Rosalia, Justina, Clara, Theresia, Francisca*).

2. MISAONO OKRUŽENJE I STRUKTURA SCHNEIDEROVIH IDILA

Privučen Vergilijevim konceptom idile,²⁰ gdje se pod grčkim imenima i pastirskom odjećom kriju historijska lica, a među njima

Bogišić, Hrvatska pastorala u 18. stoljeću, *Dani Hvarškoga kazališta: Grada i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 5 (1978.) 1, 275-292.

¹⁹ Ernst Robert Curtius, *Evropska književnost i latinsko srednjovjekovlje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971., 199: „Od prvog stoljeća carskog razdoblja pa sve do Goetheova vremena svako je latinsko obrazovanje počinjalo čitanjem prve ekloge. Nećemo reći odviše ustvrdimo li da onome, tko ne nosi u pamćenju tu malu pjesmu, nedostaje jedan od ključeva evropske literarne tradicije.”

²⁰ O alegorijskoj idili vidi šire u Paul Alpers, *What is Pastoral?*, The University of Chicago Press, Chicago, 1996. Nastavljajući se na Alpersova nastojanja odrede-

i samog pjesnika, koja pjevaju svoju društvenu stvarnost, Schneider preuzimajući pastirske likove, ne pjeva više povijesnu stvarnost, nego univerzalnu čovjekovu. Pozicionirajući se izvan pluraliteta povijesnih aktivnosti i djelovanja, promatrajući ljudsko kao djelovanje pod izvanljudskim imperativom, na utopijski način pomoću pastoralnog obrasca upućuje na skriveni totalitet. Intenzivno zaokupljen neposrednošću iskustva smrti kao istovremeno pripadane dvama svjetovima - čovjeku poznatom i iskustvenom i drugom nepoznatom i nedokučivom, pa stoga i tuđem, ne odlazeći izvan kruga svoje kulturne sfere, Schneider usvaja smrt kao autentično mjesto susreta i korelacije čovjeka i boga, kao točku na putu k „pozitivnom konačnom stanju”.²¹ Nadalje, pjesnik objekte predmetnog svijeta, kao i život, kao i predmetnu smrt svodi pod viši smisao, jer u suprotnom postaju „nespoznatljivima zasebnim nasumičnim subjektima”, kako smatra Frow,²² s kojima se prekida „samorazumljiva nit baratanja”.²³ Svodeći predmete materijalnog svijeta pod viši smisao, Schneiderovo pjesničko polje konstantno upućuje na spajanje čovjekovog „ja” s izvorom izvan dosega povijesnog i na nadu svijeta začahurenog u mrtvilu ciklusa perpetuirajuće patnje. U središtu je pjesnikova promišljanja, leopardijevski bolno sudbin-

nja pastoralnog, Ken Hiltner (*What Else is Pastoral?: Renaissance Literature and the Environment*, Cornell University Press, Ithaca – London, 2011.) nadograđuje promišljanjem o suvremenim pitanjima za koja smatra da se korijene u pastoralnoj tradiciji.

²¹ Kristina Vujica i Željko Tanjić, Duhovnost bez Boga. Ateistička duhovnost u interpretaciji Andréa Comte-Sponvillea, *Bogoslovska smotra*, 91 (2021.) 1, 93-116.

²² John Frow, A Pebble, a Camera, a Man Who Turns into a Telegraph Pole, *Critical Inquiry*, 28 (2001.) 1, 270-285.

²³ „U uvjetima kada je prekinuta nit samorazumljivog baratanja njima, i naoko obični, svakodnevni objekti počinju zračiti zagonetnošću, a pitanja koja se upućuju povodom njih dobivaju specifičnu epistemološku vrijednost. Objekti tada postaju svojevrsnim akterima u prostoru čovjekovih semiotičkih, imaginarnih i fizičkih djelatnosti, na što upućuju i teoretičari koji dovode u pitanje jaz koji sferu objekata želje ili svijesti odjeljuje od sfere svakodnevnih stvari. Kao što u drugom subjektu nalazimo neprobojnu materijalnost oko koje želja kruži, na što upućuje psihoanalitička teorija, tako i običan objekt u svojoj priručnoj tvarnosti kao da krije neku potenciju ili tragove subjektivnosti.” (Branislav Oblučar, Tvar i njezini dvojnici. Problem materije u Hodanju uz prugu Danijela Dragojevića, *Umjetnost riječi*, 3-4 (2012.), 159-181. Gregory Bateson (*Ökologie des Geistes: anthropologische, psychologische, biologische und epistemologische Perspektiven*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1983.) razlikuje primarni kao metaforički i sekundarni kao diskurzivni proces, gdje primarni ne objektivizira stvari ili osobe, već omogućuje međudnose. Tako shvaćena čuvstva predstavljaju obrazac međudnosa, a umjetnost kao izraz primarnog metaforičkog procesa predstavlja epistemološki model.

ski ocrtana,²⁴ smrt shvaćena kao dominantna, sverazorna, elementarna sila, varijacijama motiva prelivena i na idilički opus. *Mors* postavljena kao temeljna poetska odrednica, duhovni etimon izrastao na kršćanskoj matrici njegovog identiteta,²⁵ u *Idilama* korača zajedno s čovjekom od njegovog i njezinog ontološkog izvora do njihovog zajedničkog uvira. Taj se hod na Schneiderovom književnom predstavljачkom polju zrcali u komplementarnosti motivskih parova života i patnje, križa i iskupljenja, smrti i spasenja, a strukturno u binarnoj opoziciji motiva o kojima će u nastavku biti riječi.

2.1. Binarne opozicije

Opozicija dvaju svjetova, pretkršćanskog i kršćanskog, naznačena u uvodnom dijelu rada, u Schneiderovim se *Idilama* ponajbolje ogleda u misaonoj strukturi čvrsto oslonjenoj na dva opoziciona para: *civis - colonus* (građanin – seljak) i *Urbs antiqua - Urbs nova* (drevni grad – novi grad). Bogatstvo asocijacija koje u njihovom suodnosu nastaju predstavlja fino tkanje misaone mreže unutar koje autor razvija svoj pjesnički i svjetonazorski koncept.

2.1.1. Opozicija *civis – colonus* (građanin – seljak)

Schneiderov odabir pastirske idile kao književne forme s umjetničkog i konceptualnog stajališta objašnjavaju stihovi: *Humani generis (novistis) Adamus origo / ille colonus erat, pater omnibus ille colonis, / non urbs, hortus erat sedes antiqua parentis, / iunior est civis, senior meliorque colonus!* (6, IX.)

Kako je iz ovih stihova razvidno, nalazeći uporište u Sv. pismu, Schneider konstatira da je ishodišno obitavalište čovjekovo Edenski vrt, idilično mjesto još neiskvarenoga čovjeka. Pjesnik ističe da je Adam, prvi čovjek i praotac svih ljudi stvoren po Božjem liku, bio

²⁴ Giacomo Leopardi, *Canti*, Milano, 2009. *Canto notturno di un pastore errante dell'Asia*, vv. 39-58: *Nasce l'uomo a fatica, / ed e rischio di morte il nascimento. / Prova pena e tormento/ per prima cosa; e in sul principio stesso / la madre e il genitore / il prende a consolar dell'esser nato. / Poi che crescendo viene, / l'uno e l'altro il sostiene, e via pur sempre / con atti e con parole / studiasi fargli core, / e consolarlo dell'umano stato: / altro ufficio piu grato / non si fa da parenti alla lor prole. / Ma perché dare al sole, / perché reggere in vita / chi poi di quella consolar convenga? / Se la vita e sventura, / perché da noi si dura? / Intatta luna, tale / e lo stato mortale.*

²⁵ Usp. Nada Bulić i Ante Matan, *Josephi Schneider „Carminum libri octo“ La Mors, componente essenziale dell'espressione poetica di Joseph Schneider, Annales-Anali za Istrske in Mediteranske Studije-Series Historia et Sociologia*, 31 (2021.) 3, 471.

seljak (*ille colonus erat*). Evociranjem slike Edenskog vrta pjesnik asocira (*hortus erat sedes antiqua parentis*) na čovjekovu okrenutost Bogu, poslušnost, pokornost i čistoću, na sve ono što je izlaskom iz Vrta dovedeno u pitanje. Selo i seljak se s tim, u usporedbi s gradom i građanima, uzdižu na višu poziciju - *senior* i *melior*. Osim u Bibliji pjesnik uporište za to stajalište pronalazi i u antičkoj književnoj tradiciji u gore spomenutoj Vergilijevoj IV. eklogi: u ispunjenju starog proročanstva, rođenju dječaka, „kada će veliki iznova red nastati, cvijeće i miomirisno bilje rasti posvuda, zemlja se osloboditi straha, nestati zmije i otrovne trave, lavovi postati krotki“. Ovi stihovi odražavaju utopijsko stanje koje postoji samo u pjesnikovoj predodžbi, ali ne i u zbilji, ili barem još uvijek ne.²⁶ Prema Vergiliju, čovjek teži povratku u svoj rascvjetali vrt. Zanimljivo je da su za Vergilija nagoni koji čovjeka navode da gradi gradove opasane bedemima i plovi pučinom posljedice zloće u čovjeku. U novom će zlatnom dobu od toga ostati malo tragova.²⁷

U tom kontekstu brazde koje čovjek urezuje u zemlju valja shvatiti na način da više neće biti potreban čovjekov mukotrpn rad, plovidba, oranje i kopanje, nego će zemlja sama rađati obilnim plodovima, što je idilična slika rajskog vrta.²⁸ Nadalje, urezivanje brazda u zemlju moguće je - a za to nam potvrdu daje društveni kontekst Vergilijevih *Ekloga* - protumačiti i u smislu nerazmjernog razmišljanja koje ostavlja siromaha patnika bez sredstava za život.²⁹ Opis

²⁶ U pregledu najznačajnijih ideja o utopijama kroz povijest Ivanković, Peračković i Šestak definiraju pojam utopija: „Prema sadržaju koji proizlazi iz samoga naziva, utopijom (gr. *u-topos* = ne-mjesto) se obično naziva stanje koje postoji u čovjekovoj predodžbi, ali ne postoji ili pak još ne postoji u zbilji. Možemo dakle reći da je riječ o stanju koje se može misliti, ali ne može ili, barem, još ne može postati zbiljskim ili utjelovljenim poretom. Utopije s jedne strane rišu jednu idealnu sliku društvenoga poretka, ali istodobno s druge strane snažno kritiziraju postojeće društveno stanje. Utopije ponajprije pobuđuju čežnje oslikavajući idealne svjetove u kojima ljudi žive u uzajamnom miru, skladu i solidarnosti. U takvim svjetovima nema dakle ratova, gladi ni iskorištavanja.“ (Anamarija Ivanković, Krešimir Peračković i Ivan Šestak, Temeljna obilježja idealnih društava u djelima nekih klasičnih i suvremenih socijalnih utopista, *Crkva u svijetu*, 58 (2023) 3, 409).

²⁷ Publius Vergilius Maro, *Eclogae*, IV, 31-33: *pauca tamen sub erunt priscae uestigia fraudis, / quae temptare Thetis ratibus, quae cingere muris / oppida, quae iubeant telluri infundere sulcos.*

²⁸ Publius Vergilius Maro, *Eclogae*, IV, 38-41: *cedet et ipse mari uector, nec nautica pinus / mutabit merces; omnis feret omnia tellus. / non rastros patietur humus, non uinea falcem; / robustus quoque iam tauris iuga soluet arator.*

²⁹ Publius Vergilius Maro, *Eclogae*, I, 3-5: *nos patriae finis et dulcia linquimus arua. / nos patriam fugimus; tu, Tityre, lentus in umbra / formosam resonare doces Amaryllida silvas.*

rajskog vrta, prvotnog obitavališta čovjekovog, nalazimo dalje kod Schneidera u 6, IX. Na Adama se opet referira kao na najsretnijeg od svih bića dok je bio vrtlar rajskoga vrta i u njemu obitavao: *Omni-bus unus erat felicior ille colonis / Arborei rami dulcissima poma fere-bant / Innumeri flores fragrabat odoribus aër / Manabant quatuor per prata virentia rivi, / Terra dabat fructus, foecundaque copia cornu, / Robur erat membris, animantia subdita regi. / Nulla fame sibi, nulla sitis, non aspera bruma, / Non glacies rigidaeque nives, non grandinis imber, / Non frugum caries, non diri semina morbi, / Non fractae vires, at non rugosa senectus!*

Prelijevajući u idile *timor mortis*, kao dominantno raspoloženje svog svijeta koje se reflektira u pjesmovnoj podlozi,³⁰ Schneider svoje idile pozicionira u kontekst cijele zbirke. Svoju pjesničku fascinaciju oslikava arhetipskom simbolikom drveta³¹ koje svojom vrlinom podržava korporalnost i posrnulog čovjeka koji pobijeden pada iz atemporalne u temporalnu egzistenciju, a time i u smrtnost. Ovaj pad se uzdiže na razinu općeg čovjekovog iskustva života. Pjesnik rezignirano prihvaća proces propadanja (*nascimur ut occidamus*), izražava pomirenost bez odupiranja, uzdiže *mors* na razinu sveprožimljuće nivelizirajuće sile u kojoj se utapa svaka subjektivna egzistencija i identitet.³² No, u takvom poretku ne dolazi do toga da individualne sudbine dovode do raspada cjeline niti nestajanja jedinstva smisla, nego zauzimaju svoje mjesto kao prolazni element u zoni trpljenja i iščekivanja vječnosti. Ovdje je Schneiderov horizont kao autora određen motivom općeg čovjekovog životnog iskustva: u pjesnikovu svijetu svoj odraz ne nalaze ni događaji ni povijest. Pritom se ono što jest osobno i iskustveno lišava osobnosti, apstrahira i svodi na dvije univerzalne iskustvene točke: čovjekovu pojavnost u egzistenciji i egzistencijalnu smrt. Unutar tog horizonta stvara se misaona slika koja sadrži hijerarhijski jasno ustrojen svijet. U tom je svijetu čovjek, određen rođenjem, bačen u temporalnu egzistenciju gdje se suočava s velikom i neumitnom smrću.³³

³⁰ *Quo modo, quando moriar? Suprema / me dies terret... Me dies terret (fateor) suprema, / terruit semper, subeunt perennes! Tartari poenae... tremefio, sudo / algeo totus. (2, XI. Mors); Terreor infelix...Torqueor infesta venientis imagine mortis (3, XXIII. Timor mortis).*

³¹ Vidi: Gilbert Durand, *Antropološke strukture imaginarnog*, August Cesarac, Zagreb, 1991.

³² Usp. Wolfgang Iser, *The Reading Process: A Phenomenological Approach*, *New Literary History*, 3 (1972.) 2, 279-299.

³³ *Hijerarhiju pjesnikova svijeta sažeto odražavaju stihovi: Terra ancilla hominis, servus homo Dei, / Terrae rex sit homo, rex hominis Deus. (5, V. Restauratio).*

Arbor erat (memini) in primo venerabilis horto, / Quae virtute sua servasset corpora vitae, / si vicisset homo versuti daemonis artes; / victus homo cecidit, vixit moriturus in orbe (6, IX). Tako je zemlja pod simbolom majke koja ljubi, štiti, hrani i njeguje (*mater amans*) čovjeku postala maćeha (*noverca*).³⁴ *Arbor sacra* transponira se u *lignum crucis*, oboje kao unutaropusni topos u značenju drveta života, drveta podržavatelja prije čovjekova posrnuća i drveta križa kao puta povratka u život prije pada.³⁵

Urbani se pak prostor ne konkretizira, već se kao opće urbano oprostorenje označuje kao denaturalizirano kojem je stoga imanentna odvojenost od prirode, što preneseno znači odvojenost čovjeka od njegove prave prirode zbog čega smrt ili smrtnost, kao čovjeku inherentna kvaliteta, postaje jedina. Posljedica je toga egzistencijalistički *Angst*, sveprožimajući *timor*, koji prema Bollnowu rezultira „konceptijom svijeta u kojem je čovjek istrgnut iz svih poznatih odnosa”.³⁶ Odbacivanje urbanoga, koje je u pastoralnoj književnosti paradigmatičko, kod Schneidera predstavlja poziv na osviještenje istinske prirode i povratak istrgnutog čovjeka u svijet poznatih odnosa pod okriljem istog zakona.³⁷ Sa Schneiderove promatračke pozicije tek se nazire sagledavanje pitanja identiteta grada, a i to samo u kontekstu ljudskog identiteta u njemu i ljudskog identiteta kao takvog. I dok moderni teoretičar Svend Erik Larsen određuje grad kao kulturnu univerzaliju koja predstavlja idealno jedinstvo,³⁸ istovreme-

³⁴ *Olim mater amans, nunc est haec terra noverca, / et poenam luimus violati foederis omnes.* (6, IX).

³⁵ *...nunc altera prominet arbos, / Quae virtute sua totius origo salutis / crimina foeda lavat, superata morte – perenni / restituet vitae torpentia corpora... Lignum esse Crucis!* (6, IX).

³⁶ Otto Friedrich Bollnow, *Mensch und Raum*, Kohlhammer, Stuttgart – Berlin – Köln, 1984., 73. Ova je koncepcija, prema Bollnowu, rezultat prevlasti *angsta*. U *angstu* kao da iščezava podupirući svijet, što rezultira suočavanjem s Ništavišom, iskustvom egzistencijalne osame i izolacije. Interpretirajući Bollnowa, Buchwald ustvrđuje da je ekstremni izraz *angsta* „iskustvo ponora između jastva i svijeta. Suočavajući se s Ništavišom čovjek dovodi u pitanje samo postojanje realnosti.” (Dagmar Buchwald, *Sentimentality in Modern Literature and Popular Culture*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1991., 35-57).

³⁷ *Omnia subduntur divinis legibus* (6, VII).

³⁸ Larsen u studiji *Između nigdje i svagdje: književnost i grad*, baveći se pitanjem grada kao specifičnog materijalnog, ali i diskurzivnog fenomena ustvrđuje da su objašnjavački narativni modeli primjenjivi podjednako na mitološke gradove (u smislu legendarne gradove, primjerice Babilon, Niniva, Atlantida) kao i na stvarne. Slijedeći teze, Anna Cauquelin (*Essai d'une philosophie urbaine*, Presses Universitaires de France – PUF, Paris, 1986.) o gradu koji predstavlja stalnu mijenu, određuje grad sa stajališta vremena, a ne sa stajališta mjesta, odnosno kao društveno-prostorni proces, a ne kao društveno-prostorno mjesto.

no priznaje da univerzalizirajući zamah same kulture u takvom kulturnom kontekstu podvrgava druga univerzalna obilježja egzistencije i preobražava ih u prazne primjere Drugoga. Na taj način Priroda, Bog, Ljubav, Mržnja bivaju kulturne praznine koje se često vide kao otjelovljenja smrti.³⁹ Schneider, ustuknuvši pred tom prazninom, metaforički kroz *Idile* progovara o upravo takvom materijalnom i emocionalnom iskustvu svijeta.⁴⁰

Vraćajući se na njegov antički uzor, uočavamo da je i prema Vergilijevu shvaćanju vrt, odnosno priroda, idealno mjesto za čovjeka, jer u šumama žive bogovi, pa je stoga i čovjeku najdraže boraviti u prirodi. Zidanje gradova pripisuje Paladi Ateni i poručuje joj neka sama stanuje u njima.⁴¹ Valja primijetiti da sam Vergilije, čiju su slavu ratničku *Eneidu* pronijeli Rimljani širom svojeg imperija i predali je kulturnom svijetu, u šestoj eklogi izrijekom kaže da sebe ne smatra pjesnikom rata (*namque super tibi erunt qui dicere laudes, / Vare, tuas cupiant et tristia condere bella*) i da pjesme pjeva po naputku (*non iniussa cano*) te da ga je, jer je pjevao o kraljevima i ratovima (*cum canerem reges et proelia*), ukorio sam Apolon (*Cynthius aurem/ vellit et admonuit*). Ovdje se otvara pitanje na koje se pjesme o kraljevima i bojevima misli. Naime, ovaj se „naputak“ može shvatiti dvojako: kao Apolonov, da po duši pjeva pastirske pjesme, ili pak Augustov, jer je Vergilije, kako nam je iz izvora poznato, ratnu *Eneidu* spjevao po njegovu nalogu. Ovdje možemo još samo podsjetiti da je Vergilije pred kraj života *Eneidu* htio spaliti. Budući da je ljubav prema prirodi dar bogova u čovjeku i čovjeku zajednička s bogovima, prirodno je da čovjeka božanska nit uvijek vuče u prirodu, u mir i sklad. Slijedom toga i Vergilijevoj je pjesničkoj prirodi milije pjevati pastirske i ratarske teme nego ratove i razaranja.

Larsen u svojim promišljanjima o čovjekovu mjestu u gradu kao globalnoj činjenici, osobitu ulogu dodjeljuje književnosti kao mjestu zrcaljenja, potrage i izražaja ravnoteže između osobnog i lokalnog identiteta i univerzalne perspektive kao proživljenog iskustva kulturne promjene (Svend Erik Larsen, *Između nigdje i svagdje: književnost i grad*, *Glasje: Časopis za književnost i umjetnost*, 2 (1995.) 3-4, 32-46).

³⁹ Svend Erik Larsen, *Između nigdje i svagdje: književnost i grad*, *Glasje: Časopis za književnost i umjetnost*, 2 (1995.) 3-4, 34-35.

⁴⁰ Slikoviti, metaforički govor Periša i Tomić dovitljivo nazivaju „operacijom“ kojom „se postiže prevođenje onog nepoznatog u ovo nama poznato, a tim ujedno i određena „spoznaja“ ili barem približavanje i strukturiranje toga manje poznatoga područja.“ Ante Periša i Alen Tomić, *Svjetlo, svijet i istina u kontekstu Blumenbergove metaforologije*, *Crkva u svijetu*, 57 (2022.) 3, 411.

⁴¹ Publius Vergilius Maro, *Eclogae*, II, 60-63: *habitarunt di quoque silvas / Dardaniusque Paris. Pallas quas condidit arces / ipsa colat; nobis placeant ante omnia silvae*.

2.1.2. Opozicija Urbs antiqua - Urbs nova (drevni grad – novi grad)

Utemeljivši se čvrsto na opoziciji *civis - colonus*, kako smo vidjeli, Schneider u sljedećim stihovima gradi novu opoziciju: *...effuso foedata est sanguine Remi / Urbs antiqua, rubet pretioso sanguine Christi / Urbs nova. ...* (6, VI). Semantička višeslojnost ovih stihova misaono zahvaća u daleku povijest grada Rima do njegovog utemeljenja, gdje spomen Rema evocira legendu o vučici koja je podojila Marsove blizance i pastirima koji su ih othranili, kako opisuje Ciceron.⁴² Istovremeno *sanguine Remi* evocira biblijski motiv bratoubojstva ugrađenog u temelje grada, reflektirajući pritom kroz odnos Romula i Rema odnos Kajina i Abela. Osnutak grada obojan je pro-livenom krvlju Removom, a uspostavljanje suodnosa s krvlju Kristovom (*sanguine Christi*) izaziva dvojake asocijacije, s jedne strane podsjeća na ulogu rimske države u događajima oko Kristove smrti, a s druge ističe krv Kristovu kao simbol novog vremena i jamstvo novog saveza. Ovo potonje značenje posvjedočuju i sljedeći stihovi: *Exardescit amor, non urbs antiqua Quirini, / Roma Petri sedes, fidei morumque magistra* (6, VI). Bog *Quirinus* važan je element rimskog identiteta. Upućenog čitatelja ovi stihovi asociraju na smjenu bogova uzmemo li u obzir odlomke iz Ciceronove *Države* u kojima se opisuje Romulova apoteoza za vrijeme iznenadne pomrčine sunca i njegovo uključivanje u zbor bogova zaštitnika grada.⁴³ Njegovo se ime nerazdruživo veže uz najstarije legende i tradiciju rimske države. Prema predaji Julije Prokul rekao je u skupštini da je ugledao Romula na brežuljku Kvirinalu, a Romul mu je pritom naložio da zatraži od naroda da mu na tom brežuljku sagradi hram uz objašnjenje da je on bog i da se zove Kvirin.⁴⁴ Ciceron ovdje, kako vidimo, iznosi sjećanja grada (*concedamus enim famae hominum*) iz vremena njegovog osnutka u kojima se Romul izjednačuje s Kvirinom.

⁴² Marcus Tullius Cicero, *De re publica*, II, 4: qui (sc. Romulus) patre Marte natus – concedamus enim famae hominum, praesertim non inveteratae solum sed etiam sapienter a maioribus proditae, bene meriti de rebus communibus ut genere etiam putarentur, non solum ingenio esse divino – is igitur ut natus sit, cum Remo fratre dicitur ab Amulio rege Albano ob labefactandi regni timorem ad Tiberim exponi iussus esse; quo in loco cum esset silvestris beluae sustentatus uberibus, pastoresque eum sustulissent et in agresti cultu laboreque aluissent.

⁴³ Marcus Tullius Cicero, *De re publica*, II, 17: ut cum subito sole obscurato non comparuisset (sc. Romulus), deorum in numero conlocatus putaretur.

⁴⁴ Marcus Tullius Cicero, *De re publica*, IV, 20: in contione dixisse fertur, a se visum esse in eo colle Romulum qui nunc Quirinalis vocatur; eum sibi mandasse ut populum rogaret, ut sibi eo in colle delubrum fieret; se deum esse et Quirinum vocari.

Schneiderovim isticanjem činjenice da grad više nije Kvirinovo sjedište, nego Petrovo, naglašava se i smjena bogova, odnosno svrgnuće starih bogova i sustava vrijednosti koje su štitili te uzdignuće novog, kršćanskog boga i uspostava novog poretka, a s njim i novih vrijednosti - *fidei morumque*. Rim tako označen u cijeloj Schneiderovoj zbirci kao *caput mundi* nadilazi granice drevnoga grada Kvirina i postavši Petrovim sjedištem, postaje čuvarom vjere i običaja. Stari se Rim proljevanjem Kristove krvi i Petrovim ustoličenjem preobražava u novi Rim koji kao središte crkve *catholicae*, koja će mu dati značenje sveukupnosti, postaje duhovnim gospodarem svijeta.⁴⁵

3. O JEZIKU I STIHU

Schneiderov je poetski izraz pod utjecajem autora klasične književnosti, ali za njima umjetnički zaostaje. Ipak, učenost izgrađena na klasičnim uzorima i izvrsno poznavanje tradicije koja se odražava u njegovoj poeziji kvaliteta je koja mu se ne može odreći. Sadržajem neinventivan i skromnog umjetničkog dosega kroz svoju poeziju djeluje ponajprije kao *pastor*.⁴⁶ To je najavljeno već u samom prologu zbirke, u kojem kaže da pjeva pobožne pjesme, jer je jedino bog dostojan pjesme (*Canimus pia carmina cordis; Deus unus carmine dignus*). Njegov je jezik stoga prilagođen ciljanoj publici i zadaći, to jest odgoju i obrazovanju mladih kojima se često u zbirci direktno obraća podučavajući (*iuvenes, discite!*) i opominjući (*memento!*). Pitanje odabira latinskog jezika kao jezika svojih pjesama postavlja sam autor: *Cui carmina vestra patebunt? Verba latina datis cunctorum impervia menti*. Upućuje svoje djelo svima koji razumiju jezik nekadašnjih gospodara svijeta, a sad jezik crkve.⁴⁷ U cjelini gledano, zbog poučnog tona kojim je zbirka intonirana kao i obilja književne i mitološke građe, ova se zbirka može promatrati i kao svojevrsna vježbenica kroz koju se moglo podučavati i vježbati klasičnu

⁴⁵ *Donec in coelo radiabit ignis / Roma regnabit. (1, I. Roma).*

⁴⁶ *Bonus est hic pastor ovesque sponte sequuntur eum (6, I). Koncept „dobrog pastira“ inspiriran likom Krista zastupljen je posvud u kršćanskoj književnosti. Usporedi: Pastorisque sui iussa sequuntur oves, na: <https://www.edb.uniba.it/epigraph/19874>, [15.01.2023.]. Coelius Sedulius, *Carmen paschale*, 1, 83: *pastor ovile bonus. Venantius Honorius Clementianus Fortunatus, Carmina seu Miscellanea*, 10, 11, 20: *exhibet atque cibos pastor in urbe bonus. Utque bonus pastor textit ab hoste gregem*, na <https://cardinals.fiu.edu/bios526.htm>, [15.01.2023.].*

⁴⁷ *Carmina concinimus Latii sermone verendo, / Temporibus priscis Orbis moderatus habenas / Nunc sermo Sponsae, cui Christus jungitur Agnus. (Prol.)*

metriku i klasičnu književnost i uz to prenositi kršćansku poruku. Ovakvom shvaćanju u prilog ide na jezičnom planu i raznovrstan leksik, pa uz očekivano kršćanski nalazimo i rječnik pastirski (*silvae, flores, vinea, arva, colus, pecudes, agricolae*),⁴⁸ vojnički (*cohors, phalanx, campus, arma, Mavors*),⁴⁹ jezik teatra s brojnim grecizmima (*theatrum, tragoedia, cothurni, chorus*).⁵⁰ Za posljednje štoviše i sam Schneider iznosi objašnjenje u 6, I (...*Nobis est terra theatrum: / Sunt homines mimi, lacrimosa tragoedia vita*)cslavnu misao koju nalazimo i kod Shakespearea: Zemlja je nama teatar, ljudi su glumci, a život tužna tragedija.⁵¹

Ovaj Shakespeareov u povijesti književnosti bogato eksploatirani *topos* nudi sliku svijeta kao maskiranog uprizorenja. Prema Ferroniju sudionik tog teatra je u poziciji da bude statičan ili da mijenja i svijet i sebe.⁵² Naš pjesnik ovim stihovima budi potrebu demaskiranja teatralne prividne slike svijeta i života u kojem je čovjek tek prividno akter koji na tragu prosvjetljenja traži izlaz iz svijeta maski. Ništa nije onako kako se čini ili Basileovim riječima: sve su stvari zakrabiljene (*tutte le cose vanno ammassate*).⁵³

Uz ove značajke kod Schneidera nailazimo i na direktne citate klasičnih autora osobito Vergilija i Horacija. Vergilijev stih *rari nantes in gurgite vasto*⁵⁴ nalazimo ponovljen u mnogim Schneiderovim pjesmama (na primjer u 6, I; 6, VIII; 6, X) ili poslovično Horacijevu *Est modus in rebus* (na primjer u 6, II)⁵⁵. Schneiderove pjesme obiluju i parafrazama njihovih stihova poput variranja Vergilijeve

⁴⁸ *Vinea dant campi segetes, dant frigora silvae, / Et volucres aëre, mare pisces, arva capellas, / et varii flores, saliens per gramina rivus, / Argutique modi, rubicunda crepuscula coeli, / Sidera sparsapolo...* (6, VIII).

⁴⁹ ... *Arma movere manu, vasto contendere campo. / Vulnera non aberunt, et saepe gravissima clades / Delebit fortes Mavorte furente phalangas* (6, VIII).

⁵⁰ *Ad numerum motis revolutas arte choreas* (6, I); *Erudiunt multos spectacula sana theatri* (6, I); *Nunc humili socco nunc alto nixa cothurno* (6, I).

⁵¹ William Shakespeare, *As you like it*, II., 7.1.139.

⁵² „Una visione teatrale dell'intero universo, come si sotolineasse la natura scenica di ogni forma di comunicazione e di rapporto tra gli uomini. Mondo naturale e mondo sociale erano visti come uno spettacolo, di cui gli uomini sono nello stesso tempo attori e spettatori: chi vive sostiene una parte, che può mutare incessantemente o diventare costante e immutabile.“ Giulio Ferroni, *Storia della letteratura italiana. Dal Cinquecento al Settecento*, Mondadori Università, Milano, 281.

⁵³ „Perzö che a chesta etate tutte le cose vanno ammassate“ (Quarta iornata, X. La soperbia casticata. La vorpara), Giovan Battista Basile, *Lo cunto de li cunti*, Garzanti, Milano, 1995., 401.

⁵⁴ *Publius Vergilius Maro, Aeneis, I, 118: apparent rari nantes in gurgite vasto.*

⁵⁵ *Quintus Horatius Flaccus, Sermones, 1, 1, 106-107: est modus in rebus, sunt certi denique fines, / quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

teme Titira iz *Bukolika* koji leži pod krošnjom drveta i svira u tananu sviralu⁵⁶ (*voce potens carmen tenui modulatur avena* u 6, II) ili pak mudroslovne (*labor improbus omnia vincit* u 6, VI) iz *Georgika*.⁵⁷ Uz parafraziranje Schneider često poseže i za aluzijama u kojima se prepoznaju određena mjesta iz dobro poznatih djela antičke književnosti. Klasični motiv pjesničkog natjecanja vidimo u aluziji *Tityrus hic noster felix certamine victor* u 6, II. U opisu dočeka i čašćenja gosta *Fer panem et vinum, coque tunc pulmenta, Lycori!* u 6, II prepoznamo klasični motiv ugošćavanja zastupljen u antičkoj književnosti još od Homera. Nalazimo ga tako i u pastirskoj prozi Longovoj.⁵⁸ Osobito često varira stih *Vina Falerna bibunt, dapibus saturantur opimis* u 6, II, u kojem prepoznamo klasični *topos* zastupljen kod mnogih antičkih autora: Cicerona, Varona, Horacija, Ovidija, Marcijala, Petronija i drugih.⁵⁹ Poneke autore prepoznajemo kod Schneidera prema za njih karakterističnim sintagmama. Takva je primjerice Apulejeva *lepidus sermo, lepida fabula, lepidus susurrus* iz njegovog romana *Zlatni magarac*,⁶⁰ a nalazimo je kod Schneidera u 6, I. Nadalje, kako smo već istaknuli, podražavajući dijalošku formu Vergilijevih *Bukolika*, i Schneider svojim idila-

⁵⁶ Publius Vergilius Maro, *Eclogae*, I, 1: *Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi / siluestrem tenui Musam meditaris auena.*

⁵⁷ Publius Vergilius Maro, *Georgica*, I, 145-146: *labor omnia uicit / improbus et duris urgens in rebus egestas.*

⁵⁸ Usp. Longo, Ποιμενικά τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην, 3, 9: Ἡ μὲν δὴ τράπεζα ταχέως ἐγένετο κενὴ ἄρτων καὶ κρεῶν· καθήμενοι δὲ περὶ τῆς Μυρτάλης καὶ τοῦ Λάμωνος ἐπυνθάνοντο καὶ εὐδαιμόνιζον αὐτοὺς τοιοῦτον γηροτρόφον εὐτυχίσαντας. Καὶ τοῖς ἐπαίνοις μὲν ἦδετο, Χλόης ἀκροωμένης· ὅτε δὲ κατεῖχον αὐτόν, ὡς θύσοντες Διονύσῳ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, μικροῦ δεῖν ὑφ' ἡδονῆς ἐκείνους ἀντὶ τοῦ Διονύσου προσεκύνησεν. Αὐτίκα οὖν ἐκ τῆς πύρας προεκόμιξε μελιτώματα πολλὰ καὶ τοὺς θηραθέντας δὲ τῶν ὀρνίθων· καὶ τούτους ἐς τράπεζαν νυκτερινὴν ἠτύρπειζον. Δεύτερος κρατὴρ ἴστατο καὶ δεύτερον πῦρ ἀνεκάετο, καὶ ταχὺ μάλα νυκτὸς γενομένης, δευτέρως τραπέζης ἐνεφοροῦντο, μεθ' ἧν τὰ μὲν μυθολογήσαντες τὰ δὲ ᾄσαντες εἰς ὕπνον ἐχώρουν. („Uskoro na stolu nije bilo ni kruha ni mesa, ali ostanu sjediti uza nj i počnu ispitivati o Lamonu i Mirtali i hvaliti njihovu sreću što im je usud obdario starost takvom potporom. I Dafnis se radovao tim pohvalama, jer ih je slušala Hloa. A kad su ga zadržali da ostane kod njih, jer su sutradan namjeravali Dionizu prinijeti žrtvu, umalo nije od radosti pao na koljena pred njima umjesto pred Dionizom. Odmah izvadi iz svoje torbe medenjake i ulovljene ptice da se sprema za večeru. I drugi put napune vrč vinom i ponovo na ognjištu nalože vatru i, jer se brzo spustio mrak, stanu pristavljati stol za večeru. Kad su se poslije večere i napričali i napjevali, odu na počinak.“ Longo, *Dafnis i Hloa*, August Cesarec, Zagreb, 1993., 90-91).

⁵⁹ Usporedi: Marcus Tullius Cicero, *Brutus*, 287, 13. Marcus Terentius Varro, *Res rusticae*, 1, 65. Quintus Horatius Flaccus, *Sermones*, 2, 4, 56. Publius Ovidius Naso, *Epistulae ex Ponto*, 4, 2, 9. Marcus Valerius Martialis, *Epigrammata*, 3, 77, 8. Gaius Petronius Arbiter, *Satyricon*, 21, 6, 2; 55, 3, 3.

⁶⁰ Lucius Apuleius, *Metamorphōses*, 1, 1; 1, 20; 2, 20; 3, 19.

ma daje odgovarajući dijaloški okvir. U pojedinim lirskim uzletima, osobito u već spomenutim uvodnim stihovima pojedinih pjesama, primjerice u opisu noći⁶¹ ili studeni,⁶² vide se daleki odjeci antičke ekloge.

Sve navedeno ovog autora čini zanimljivim s aspekta recepcije klasičnih djela kroz kršćansku tradiciju u novom vijeku. Također, Schneiderovo je djelo zanimljivo i s metodičkog stajališta kao način podučavanja latinskog jezika i antičke književnosti, osobito klasične metrike i versifikacije koje spadaju među teža poglavlja obrazovnog programa svih razina. Upravo se na planu gradnje stihova Schneider pokazuje kao pravi virtuoz i vrstan poznavatelj antičke versifikacije. Kao kod svih vrsnih pjesnika struktura njegovog heksametra u *Idilama* prati njihov sadržaj pa ga odlikuje odmjerenost, sklad i uravnoteženi ritam koji postiže odmjerenim odnosom daktila i spondeja. Tako težinom i usporenošću spondejskih stopa uspijeva zauzdati i smiriti razigranost daktilskih kako bi dobio smjeran, dostojanstven i primjeren ton. Njega podržava i struktura od dva daktila za kojima slijede dva spondeja (DDSS) u prednjem polustihu s pauzom po sredini stiha (*caesura semiquinaria*), što je prevladavajuća struktura u *Idilama* i pokazuje da je Schneider u tvorbi stihoa slijedio velike antičke uzore osobito Ovidija, Vergilija i Marcijala. Detaljnije prozodijske značajke, zastupljenost alternacijskih struktura kao i versifikacijske specifičnosti izlaze iz okvira ovoga rada.

ZAKLJUČAK

Polazeći od pretpostavke da je moguće prožimanje dvaju svjetova, pretkršćanskog antičkog i kršćanskog, Schneider preuzima tradicionalne motive i likove antičke ekloge i udaljava se od bilo kakve povijesne stvarnosti. Pozicioniran izvan pluraliteta povijesnog djelovanja pjesnik upućuje čitatelja na univerzalnu čovjekovu stvarnost. U središtu je pjesnikova promišljanja smrt shvaćena kao univerzalno djelujuća sila, a strah od smrti i rezignirano prihvatanje propadanja pokazuje se kao dominantno raspoloženje *Idila*, čime ih pjesnik postavlja u kontekst cijele zbirke obojane istim tonom. Na temelju gore iznesenoga možemo ustvrditi da Schneiderove idile, za

⁶¹ *Vesper erat, radios iam sol immerserat undis, / Pallida mox coelo fulgebat luna sereno, / Sparsa polo nitidas vibrabant sidera flammis, / Mulcebat placidus taciturna Favonius arva* (6, I).

⁶² *Nox erat, et gelidae velabant omnia circum / Arva nives, viduata comis lugebat opacis / Silva, viatori quondam carissima lasso, / Rumpebant celeres taciturna silentia venti, / Agricolplacida laxabant membra quiete* (6, II).

razliku od tradicionalnih antičkih snažno usmjerenih prema mitološki duboko ukorijenjenom ruralnom idealizmu, ne nude ruralnu ideologiju kao takvu, već predstavljaju fikcionalni modus predočenja koristan pjesniku u njegovom pokušaju rekapituliranja konvencionalnog kršćanskog sklopa. Imaginativna alternativa nastala sintezom različitih elemenata unutar kulturnih i tradicijskih okvira ponuđena je ovdje kao pristup stvarnosti s pozicije kršćanskog preduvjeranja o ispravnom pristupu svijetu determiniranom njegovom skrivenom prirodom. Na epistemološkoj razini ponuđeni konstrukt funkcionira kao epistemološki model, kao metaforički i diskurzivni proces kojim se zahvaća kompleksna konfiguracija predmetnog svijeta kao odraza njegovih metafizičkih prioriteta.

U radu je identificirana strukturna mreža asocijacija razvijenih oko binarnih opozicija *civis - colonus* i *urbs antiqua - urbs nova*. Fino tkanje te misaone mreže pjesnik tvori prepletanjem biblijskih motiva starozavjetnih i novozavjetnih s rimskim legendama i motivima antičke književne tradicije. U *Idilama* se dva svijeta, pretkršćanski i kršćanski, zaogrću istim književnim ruhom i pokazuju u svojoj razvojnoj slijednosti. Schneider ističe smjenu starih božanstava i njihovog sustava vrijednosti te uspon novog boga, novog poretka i novih vrijednosti.

Kako smo dešifriranjem binarnih opozicija pokazali, Schneider sintetizira različite slojeve koji zahtijevaju i više razina detektiranja, percipiranja i subjektivnog koreliranja, pobuđujući imaginativne i projektivne sposobnosti čitatelja.

Na književnom planu primjenom klasičnog dijaloznog okvira, antroponimijom, leksikom iz različitih sfera života, citiranjem, parafraziranjem i variranjem antičkih motiva i sintagmi pokazuje snažnu oslonjenost na autore klasične starine, dok na versifikacijskom planu iskazuje izvrsno poznavanje klasičnih uzora.

Zaključno, Schneiderove knjige *Idila* odjekuju antičkom književnom tradicijom, ali se od nje bitno razlikuju kršćanskom matricom u svojoj stihovnoj podlozi. Sažimljući ovdje njegovu ideju, istaknimo da kontrastivnim označavanjem urbanog kao odnosa denaturaliziranog čovjeka i svijeta *Idile* simbolički predstavljaju mjesto kontemplacije i povratka Bogu kao razrješenje stanja raskola između čovjeka i njegove prirode.

REFLEXIVE ORIGIN OF JOSEPH SCHNEIDER'S IDYLIC POETRY

Summary

The literary work of Joseph Schneider is almost completely unknown to the cultural public and neglected in academic research. His collection of odes, idylls, epistles, elegies and commemorative pieces titled *Carminum libri octo* was published in Trieste in 1878. In this paper, the author deals specifically with the poems collected in the 6th and 7th books of the collection, namely the Idylls. The paper identifies the structural network of associations developed around two pairs of binary oppositions, *civis - colonus* and *urbs antiqua - urbs nova*. In this paper, the language and verse of the Idylls are analysed, with the results showing that Schneider's poetic expression was undoubtedly influenced by the authors of classical literature. On the linguistic level, the lexicon is diverse, and in addition to Christian vocabulary, lexicon related to pastoral, military, and theatre is used. Schneider also gave his Idylls a traditional dialogue framework, while in terms of the versification of the Latin hexameter, Schneider proved to be a true artist. In conclusion, the author argues that Schneider's idylls represent a fictional mode of presentation in the poet's attempt to recapitulate conventional Christian structure, whereby the imaginative alternative created by the synthesis of various elements of the ancient and Christian traditions is offered from the position of a prejudiced Christian worldview. The offered construct functions as an epistemological model and at the same time as a metaphorical process, while the use of the mentioned binary oppositions allow Schneider to synthesize different layers, thereby stimulating the imaginative and projective abilities of the reader. Taken as a whole, and taking into account the content and formal features, Schneider's Idylls echo the ancient literary tradition, while differing significantly from it due to the Christian identity of the poet. On a symbolic level, the idylls represent a place of contemplation and return to God, as a solution to the state of schism between man and his nature - such a symbolic imaginative construct, in the opinion of the author of this work, is the literary achievement of Joseph Schneider.

Key words: Joseph Schneider, Idylls, eclogues, opposing motive pairs, Virgil, ancient literary tradition